

به نام خدا

حامد اصلانی
دانشجوی رشته حقوق
1 درس اصول فقه
جزوه جلسه دوازدهم
استاد: حسینی زندابادی

نمونه اول از مفهوم مخالف: مفهوم شرط حامد اصلانی دانشجوی رشته حقوق-درس اصول فقه 1 جزوه جلسه دوازدهم-استاد: حسینی زندابادی

بخش اول: مفهوم غایت (سومین نمونه از مفهوم مخالف)
تعریف غایت

- در لغت: به معنای هدف و پایان هر چیز است.
- در اصطلاح: نهایی که برای یک حکم بیان می‌شود (یعنی حکم تا چه زمانی اعتبار دارد).

شکل‌های بیان غایت

۱. بدون ادات: مانند نوشتن زمان جلسه به صورت (۴ - ۵) که خط تیره معنای تا را می‌رساند و ابتدا و انتهای جلسه را مشخص می‌کند.
۲. با ادات: استفاده از کلماتی مانند (تا)، (الی) و (لغایت).

انواع غایت

۱. از نظر زمانی:
 - مثال حقوقی: قاضی در پایان رای می‌نویسد: (این رای تا ۲۰ روز قابل تجدیدنظرخواهی است).
 - مثال قرآنی اول: آیه ۱۸۷ سوره بقره که می‌فرماید بخورید و بیاشامید تا زمانی که خط سفید از خط سیاه فجر آشکار شود (بیان پایان زمان افطار).
 - مثال قرآنی دوم: عبارت (ثم اتموا الصيام الى الليل) که پایان روزه را تا شب مشخص می‌کند.
 - ماده ۱۷ آیین دادرسی مدنی: خواهان می‌تواند (تا) اولین جلسه دادخواست خود را مسترد نماید.
 - ماده ۳۹۸ قانون مدنی (خیار حیوان): اگر مبيع حیوان باشد مشتری (تا) ۳ روز از حین عقد اختیار فسخ دارد.
 - ماده ۲۳۶ آیین دادرسی کیفری: مهلت تجدیدنظر برای افراد مقیم ایران ۲۰ روز و خارج از کشور ۲ ماه است.
۲. از نظر مکانی:
 - ماده ۲ قانون مناطق دریایی (مصوب ۱۳۷۲): عرض دریای سرزمینی از خط مبدا ۱۲ مایل دریایی (هر مایل ۱۸۵۲ متر) می‌باشد.
 - ۳. سایر موارد (نه زمان و نه مکان):
 - در جرایم: مجرم به مجازات (تا) ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود. یا متخلف (تا) ۲۰ میلیون تومان جریمه نقدی می‌شود.

ارکان غایت

۱. غایت: همان انتها و پایان ذکر شده.
۲. مغیی: حکمی که محدود به یک پایان شده است.
۳. ادات غایت: کلمات و ابزارهای بیان انتها.
- مثال ماده ۳۹۸: (تا) می‌شود ادات، (۳ روز) می‌شود غایت، و (اختیار فسخ معامله) می‌شود مغیی.

اعتبار و حجت مفهوم غایت

مفهوم غایت کاملاً حجت و قابل استناد است. دلیل آن این است که اگر حجت نباشد، ذکر آن غایت توسط گوینده عاقل، قانون‌گذار یا خداوند، کاری لغو و بیهوده خواهد بود. اگر قاضی نوشته است تا ۲۰ روز حق اعتراض دارید، پذیرش اعتراض در روز بیست و پنجم لغو بودن نوشته قاضی را اثبات می‌کند که جایز نیست.

آیا خود غایت داخل در مغیی (حکم) هست یا خیر؟

پاسخ یکسانی برای همه موارد وجود ندارد و باید به عرف و قرائن (لفظی یا عقلی) مراجعه کرد:

- موارد داخل در حکم: در ماده ۲۹۸ (تا ۳ روز حق فسخ)، برداشت عرفی این است که خود روز سوم هم مشتری حق فسخ دارد.
- موارد خارج از حکم: وقتی دانشجو می‌گوید (کتاب را تا فصل پنجم خواندم)، برداشت این است که فصل پنجم هنوز خوانده نشده است.
- موارد مبهم: در ماده ۱۷ ق.آ.د.م عبارت (تا اولین جلسه) مبهم بود و مشخص نبود منظور ابتدای جلسه است یا انتها. قانون‌گذار در سال ۱۳۷۹ برای رفع این شبهه، کلمه پایان را اضافه کرد: (تا پایان اولین جلسه دادرسی).

بخش دوم: مفهوم حصر (چهارمین نمونه از مفهوم مخالف)

تعریف حصر

- در لغت: به معنای محدود کردن است.

- در اصطلاح: محدود کردن دایره حکم به یک یا چند شخص خاص.
ادات حصر: فقط، تنها، منحصر، صرفاً، انما (در عربی)، از خصوصیات است، از مختصات است.

مثال عرفی:
اگر در اطلاعیه دانشگاه بنویسند (فقط دانشجویان ورودی ۴۰۳ مجاز به شرکت در این جلسه هستند)، حکم (مجاز بودن) با کلمه (فقط) منحصر به یک گروه شده است.

اعتبار و حجیت مفهوم حصر
مفهوم حصر سندیت دارد و دلالت بر نفی حکم از سایر افراد می‌کند. دلیل آن نیز مجدداً پرهیز از کار لغو است. در مثال بالا، اگر دانشجویان ۴۰۴ هم بتوانند وارد شوند، آوردن کلمه فقط در اطلاعیه کاملاً بیهوده و لغو بوده است.

مثال‌های قانونی حصر:
- ماده ۱۷۴ قانون مجازات اسلامی: غیرمسلمان (فقط) در صورت تظاهر به شرب مسکر به ۸۰ تازیانه محکوم می‌شود. (مفهوم: اگر در خانه و مخفیانه شراب بخورد مجازات شلاق ندارد).
- اصل ۳۶ قانون اساسی: حکم به مجازات و اجرای آن باید (تنها) از طریق دادگاه صالح باشد.
- ماده ۴۲ قانون کار: حداقل مزد (منحصراً) باید به صورت نقدی پرداخت شود.
- ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی: ریاست خانواده (از خصائص) شوهر است. (مفهوم: غیر شوهر این ریاست و مسئولیت را ندارد).

حصر بدون ادات (از طریق لحن)
گاهی حصر کلمه‌ای ندارد و از لحن گوینده استنباط می‌شود. مثلاً شخصی می‌گوید: (من دوشنبه به کتابخانه دانشگاه می‌روم) و با لحن خود می‌رساند که فقط او می‌رود.

موفق باشی هم کلاسی عزیز